

Scholen vinden zelf rek en ruimte in de examenregeling

Een flexibeler eindexamen met vakken op verschillende niveaus, met extra vakken of vervroegde deelexamens, is dat zinnig? De VO-raad vindt van wel, Paul Rosenmöller pleit nadrukkelijk voor een 'maatwerkdiploma'. De Tweede Kamer is overwegend positief, maar een mogelijke aanpassing van de wetgeving is vooralsnog toekomstmuziek. Ondertussen roept de onderwijsinspectie scholen op om meer ruimte te nemen, die 'er wel degelijk is binnen de huidige regelgeving'. Waar die rek ligt vertellen het Kennemer College in Heemskerk, het Zwijsen College in Veghel en het Anna van Rijn Lyceum in Nieuwegein.

DOOR CARLA DESAIN

Het voordeel van standaard-eindexamens na vier, vijf of zes jaar met min of meer vaste vakkenpakketten, is dat voor iedereen – vervolgopleiding en werkgever – duidelijk is over welke kennis en vaardigheden een gediplomeerde beschikt. Het nadeel van zulke examens is dat ze geen recht doen aan de verscheidenheid van leerlingen.

Neem bijvoorbeeld een havist met goede cijfers voor wiskunde, natuur- en scheikunde. Als hij de talen op havoniveau niet aan kan moet deze leerling naar de mavo. Hij zal voor alle vakken op mavoniveau examen doen; ook voor de vakken waarin hij goed is. Gevolg: leerlingen die afstromen van havo naar mavo vervelen zich vaak. Weg motivatie! Dat kan beter.

De verveling te lijf

Er zijn verschillende manieren waarop scholen proberen leerlingen te motiveren en extra kansen aan te bieden:

- een of meer vakken op verhoogd niveau aanbieden; vakken waar een leerling goed in is, die hij interessant vindt of die hij nodig heeft voor zijn gedroomde vervolgstudie of baan. In deze vakken kan de leerling dan ook op hoger niveau examen doen;
- leerlingen de mogelijkheid bieden extra schoolvakken te volgen naast het gekozen vakkenpakket – en daar ook examen in te doen;
- een of meer vakken versneld laten doorlopen, waardoor leerlingen er vervroegd examen in kunnen doen. In de tijd die zo vrijkomt in het laatste schooljaar, is ruimte voor een extra vak op school of op een vervolgopleiding.

Kennemer College Heemskerk

Bij het Kennemer College gebruiken ze verschillende van deze manieren om leerlingen gemotiveerd te houden.

Vestigingsdirecteur Marleen Lemstra: 'We begonnen met versnelde doorstroomroutes naar het mbo voor enkele zeer gemotiveerde vmbo-t leerlingen. Ze hebben voor verschillende vakken

vervroegd examen gedaan en met een paar verzwaarde vakken hun portfolio gevuld voor versnelde doorstroom naar het mbo bij het Nova college. Ook konden leerlingen door naar het mbo Luchtvaarttechniek, de Leidse instrumentmakers school en het Hout- en Meubileringscollege. Ze werden daar met open armen ontvangen en kregen zelfs wat vrijstellingen.

'Sommige leerlingen uit de beroepsgerichte leerweg volgen natuur- en scheikunde bij de mavo. Een leerling van de praktijkschool doet kunst op de mavo.'

We flexibiliseren steeds meer. Sommige leerlingen uit de beroepsgerichte leerweg volgen natuur- en scheikunde bij de mavo. Een leerling van de praktijkschool doet kunst op de mavo. Leerlingen op kaderniveau die thuis Spaans spreken, mogen Spaans als extra vak kiezen. En de dyslectische afstromer van de havo die zo'n moeite heeft met talen, doet bij ons Nederlands en Engels op mavoniveau, maar wiskunde, natuur- en scheikunde op havoniveau. In plaats van dat we de nadruk leggen op zwakke kanten, erkennen we juist zijn goede kanten. Dat is prima voor de motivatie om te leren.'

Anna van Rijn Lyceum Nieuwegein

Bij het Anna van Rijn Lyceum was terugloop in de aanmeldingen aanleiding om met docenten, leerlingen en ouders te praten

over de gezamenlijke visie op onderwijs. Onderwijscoördinator Ilonka van der Knaap: 'Uit die gesprekken kwam naar voren dat leerlingen hun eigen keuzes willen maken en uitgedaagd willen worden om te verbeteren waar ze goed in zijn. We zijn dus gaan werken aan differentiatie in de lessentabel en maatwerk voor de leerling.'

Wouter Luckel, teamleider van bovenbouw vwo, legt uit: 'Onze nieuwe lessentabel heeft een verplicht stuk met de lessen van het kerncurriculum. We hebben ook aparte lessen ingeroosterd, waarin leerlingen kunnen kiezen aan welk vak ze extra willen werken omdat ze dat lastig vinden. Bij leerlingen die al goed zijn, proberen we interesses aan te wakkeren door talentprogramma's aan te bieden zoals Microsoft Imagine Academy, media talent, Lucia Marthas dans opleiding, Chinees, Bètatalent, debatteren en theatertalent. Leerlingen kunnen ook kiezen voor een extra examenvak naast hun gewone vakkenpakket, of voor versneld examen doen in enkele vakken en in het eigenlijke examenjaar een module volgen op de universiteit.'

Zwischen College Veghel

Voor het Zwischen College was de hoofdreden om leerlingen vervroegd te examineren, dat ze leerlingen willen motiveren en activeren. Conrector Paul Meijer: 'We hadden al extra

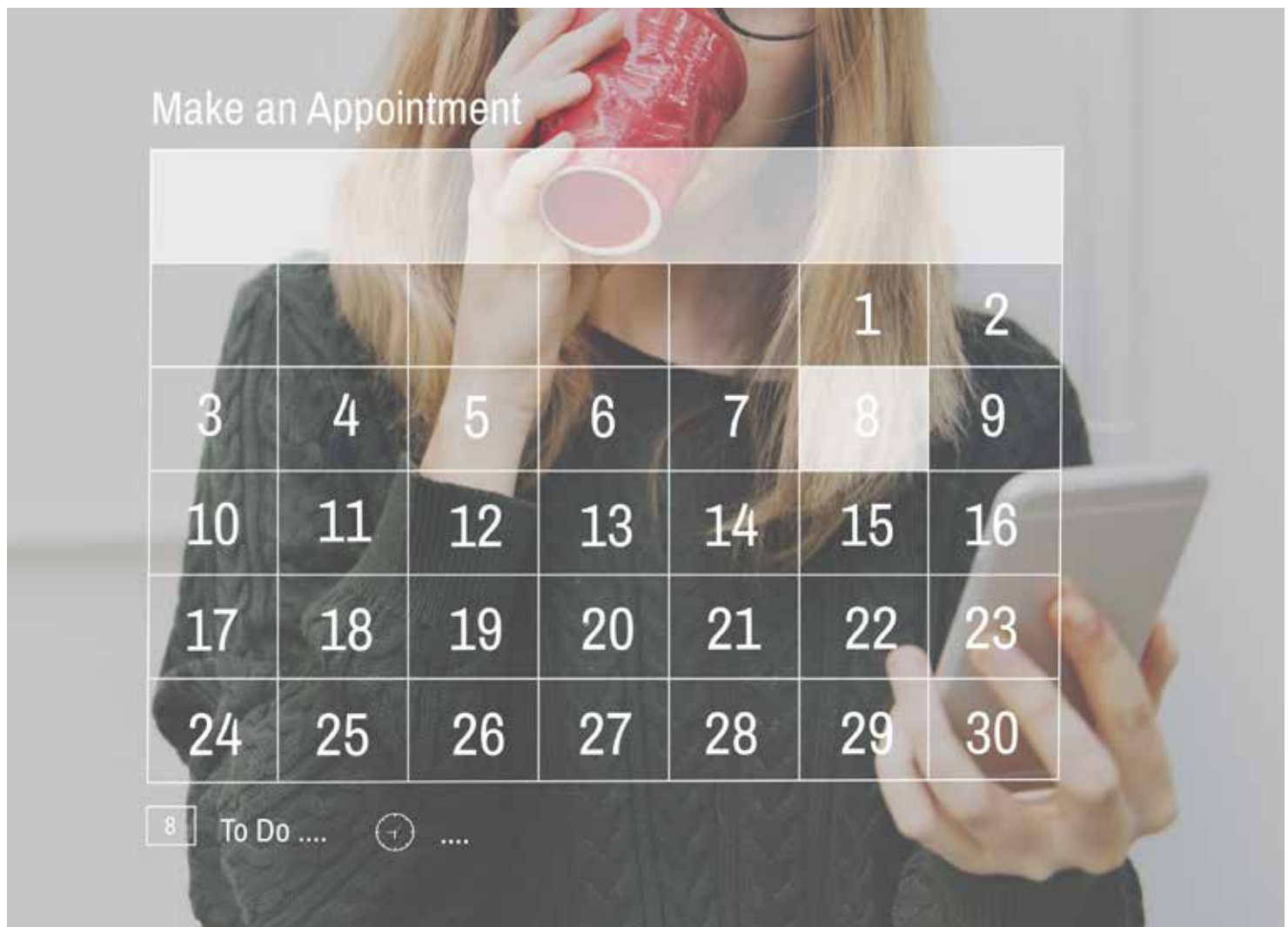
programma's als Cambridge Engels, Goethe Duits, Delf Frans en robotica. Maar we wilden meer differentiatie, dus bedachten we een 'fast lane', de mogelijkheid om vakken eerder te laten afsluiten. Onze docenten omarmden dat meteen. Terwijl een werkgroepje de formele mogelijkheden onderzocht, gingen diverse docenten

Wet- en regelgeving

Wettelijk is vastgelegd dat een leerling op slechts één niveau een diploma krijgt. Dat komt erop neer dat leerlingen eindexamen doen op het niveau van hun slechtste vak. De nieuwe urennorm, ingegaan per augustus 2015, biedt meer mogelijkheden om de verplichte hoeveelheid onderwijstijd anders in te richten en zo maatwerk te bieden aan leerlingen, bijvoorbeeld om extra vakken te volgen.

Vervroegd examen doen in alle vakken behalve één is mogelijk, deze resultaten komen gewoon op het eindexamen te staan.

Als vakken worden afgelegd op een hoger niveau is dat op de cijferlijst terug te vinden. De waarde van het diploma zelf verandert daar niet door; het geeft bijvoorbeeld geen toegang tot een hogere vervolgopleiding.

(geschiedenis, scheikunde, wiskunde) vast aan de slag. Deze geroutineerde docenten hebben heel precies zicht op het kerncurriculum, de leerdoelen en de exameneisen. Zo kunnen zij goed bepalen welke leerlingen zouden kunnen versnellen en wat die daarvoor moeten doen. De fast lane breidde zich snel uit: op dit moment is een derde van de vwo-5-leerlingen een of meerdere vakken versneld aan het afsluiten. Komend schooljaar gaan we ermee experimenteren om doubleurs in hun betere vakken gewoon door te laten gaan. Het is zo zonde als een leerling een jaar lang alle stof moet overdoen, terwijl maar enkele vakken onvoldoende waren. Dat demotiveert. En als leerlingen gemotiveerd zijn, zijn ze tot veel meer in staat.'

Hoe organiseer je differentiatie?

Hoe meer leerlingen hun eigen trajecten kiezen, hoe ingewikkelder het wordt om het te organiseren. Roostermakers worden gek van alle gepersonaliseerde trajecten. Op het Zwijsen College lossen ze dat zo op: leerlingen bekijken met hun mentor op welke uur hun versnelde vak wordt gegeven, en of ze hun eigenlijk ingeroosterde vak dan kunnen missen. Paul Meijer: 'Dat heet bij ons 'wisselen op maat'. Het geeft wat je op z'n Brabants noemt 'een hoop gefrot', maar het werkt. Je moet wel een zekere mate van wanorde kunnen accepteren en chaosbestendig zijn. Het is vaak een kwestie van improviseren; ook bijvoorbeeld hoe je de cijfers moet administreren. Er kan best veel in Magister, maar je moet wel eerst uitzoeken hoe.'

Ook een oplossing: een of meer vaste 'lege' uren op alle roosters; dit biedt leerlingen de mogelijkheid om een vakleerkracht op te zoeken voor extra uitleg.

Tips voor scholen die willen starten met flexibelere examens

- De drie scholen zijn hier helder in: betrek iedereen erbij: schoolleiding, docenten, roostermakers, ouders en leerlingen. Doe het samen en vorm werkgroepen. Vergaande

Hobbels bij de beoordeling van de inspectie

Conrector Paul Meijer van het Zwijsen College merkt dat leerlingen die versneld examen doen – meestal juist in de vakken waar ze echt goed in zijn – heel hoge cijfers halen. 'Gemiddeld een punt hoger dan de 'gewone' leerlingen. Maar die mooie cijfers zijn niet terug te vinden in de eindexamencijfers van onze school, zoals de inspectie die berekent. Daarvoor telt het gemiddelde van alle cijfers die in dat jaar gehaald zijn door leerlingen die in de examenklas zitten. De cijfers van leerlingen die zakken, tellen wel mee, de vakken die in de 5e afgesloten zijn niet. Dus hoewel onze leerlingen het beter doen dan voorheen, kelderen de eindexamencijfers in de rapportage van de inspectie. En dat terwijl de school veel inspanning stopt in de mogelijkheid om te versnellen. Dat is wel zuur.'

differentiatie werkt alleen als niemand het gevoel heeft dat 'er iets door de strot wordt geduwd'.

- Als leerlingen gaan versnellen of een verzaamd vak volgen, kunnen docenten niet meer leunen op de methode; ze moeten het kerncurriculum en de leerdoelen heel goed op hun netvlies hebben. Daarom, en om beter te leren differentiëren in de les, is bijscholing van docenten belangrijk. Liefst niet in theorielessen, maar in werkmiddagen met de eigen vakgroep.
- Steek energie in de samenwerking met vervolgopleidingen: mbo, hbo, universiteiten in de regio, zodat het gemakkelijker wordt voor leerlingen om daar tijdens schooltijd modules te volgen.
- En ten slotte: sta geregeld samen stil bij wat er goed gaat. Leerlingen worden er enthousiast van om meer uitgedaagd te worden, ze halen over het algemeen hogere resultaten. Voor docenten is het leuk als een leerling gek is op hun vak en meer wil. En voor iedereen, inclusief ouders, is het geweldig om leerlingen te zien groeien. ●

► Dit artikel is tot stand gekomen door een samenwerking tussen de projecten van de VO-raad Stap 2, Maatwerk en Leerling 2020. Met dank aan Rob Feenstra, Tom Hogervorst, Saskia Ridder, Robin Ouwkerk en Jan-Willem Swane voor hun inbreng. Carla Desain, zelfstandig onderwijsjournalist, voerde de pen.